

לעילוי נשמות
 יומטוב בן אסתר אליאסי ז"ל
 שרה בת חוטה כחלון ז"ל
 ת.נ.צ.ב.ה

מה קרה באמת במי מריבה ? עיון בפרשת השבוע על פי "התורה והמצוה" למלבי"ם

יעשה זה? הלא צריך תחלה שיתבטל מציאותו הקודם ויעשה אפס והאפס לא יעשה דבר וע"כ לא היה אפשר לעשות נס זה רק ע"י הכאה, שזה כח מכריח הבא מחוץ, שע"י הכאת המטה בפקודת ה' יבטל את יסוד העפר של האבן ויהפך אותו ליסוד המים, וע"כ במים שהוציא בחורב שהוציא מן הצור שלא נמצא בתוכו מקוה מים ומעינות והיה צריך שיסוד העפר של הצור יתהפך למים צוה להכות את הצור ולבטל מציאותו ע"י כח ההכאה שהוא מכריח מבחוץ, אולם בהוצאת מים מן הסלע שהסלע היו בו מעינות מים בפנימותו אם היה רוצה היה די שיוציא מים הנמצא בהסלע וזה נס קטן ובזה ה"י צריך שידבר אל הסלע כי אחר שבזה אינו מבטל מציאות יסודו ישמע האבן פקודת ה' וע"י הדבור יסיר האבן המכסה על פי המעיין ויצאו מימיו לחוץ, והנס יהיה מה שיפעל זה בדבור לבד שאם יכה ע"פ המעיין וע"י ההכאה יסיר האבן המכסה על פיו אינו נס רק כדרך הרגיל, אולם באשר ישראל היו אז קטני אמנה ושכחו אל מושיעים ההופכי הצור אגם מים בחורב ורבו עם משה, רצה ה' להפליא לעיניהם נפלאותיו ולעשות לעיניהם נסים גדולים עד שיכירו כלם כח ה' ועוזו וישובו אל האמונה, לכן לא רצה לתת להם מים בדרך קרוב אל הטבע שיפתח את פי המעיין ויוציא את המים הנקוים בסלע לבד הגם שזה יספיק לתת את שאלתם בל ימותו בצמא כי היו בסלע מים רבים שה"י די להשקותם ככל הצורך, אבל בזה לא ישיג את התכלית שרצה להתקדש במים לעיניהם שיכירו כלם נסי ה' ונפלאותיו ויאמינו בה' ובמשה עבדו כי דבר זה קרוב אל הטבע, לכן רצה להשקותם מים נסיים והוא שיסוד העפר של הסלע יתהפך למים, ומים האלה הנסיים ממנו ישתו לרויה בדרך פלא ויכירו כלם יד ה' עושה פלא, ולזה היה צריך שתחלה ידברו משה ואהרן אל הסלע ויצוו עליו שיפתח את פי המעיין כדי שיצאו מתוכו כל המים הנקוים בפנימותו, והעדה לא ישתו מים האלה שהם מים שלא נעשה בהם נס, ואחר שיצאו המים האלה והסלע יהי' ריק מכל מים, אז יכה אותו במטה שהוא כח מכריח מבחוץ ויהפך את יסוד העפר שבו למים שהם מים נסיים ומים האלה שנעשה בהם הנס הגדול הזה ישתו העדה ובעירם ובאו המים האלה בקרבם להקדיש שם ה' הגדול ולנטוע בלבם אמונה אומן בה' ובכחו הגדול, וז"ש קח את המטה וזה היה כדי שיכה בו את הסלע כי המטה היה להכאה כמ"ש הרמב"ן, ובאר לו שתחלה קודם שתכו במטה

ונובעים מתוכו לחוץ גלות עילית וגלות תחתית, ולפעמים פי המעיין עומד קרוב אל החוץ רק שמכוסה באבן הסותם אותו וכשמסירים את האבן המכסה על המעיין חתום, המים נובעים לחוץ, ויפוצו מעינותיו חוצה פלגי מים, משא"כ הצור שהוא ההר הנעשה מאבני החלמיש לא נמצא בתוכו מעיני מים, ולפי' היה הבדל בין המים שהוציא בחורב ששם הוציא מן הצור, שבו לא נמצא מקור מים בפנימותו, ולא היה אפשר להוציא ממנו מים רק ע"י נס גדול שיסוד העפר שהוא חומר הצור יתהפך למים, היינו שיפשוט צורת העפר וילבש צורת המים ויסוד העפר הקודם יתבטל לגמרי, משא"כ במים שהוציא עתה שהיה מן הסלע שהוא הר שנתהוה מאבנים רכים שהסלע הזה נמצאו בחללו מקורות ומעינות מים הנקוים בתוכו ממי גשמים, הנה להוציא מים מן הסלע היה אפשר בשני אופנים, אופן אחד שיצוה על הסלע שיוציא לחוץ את המים הנקוים בתוכו, וזה נס קטן שהוא רק שיפתח פי המעיין החתום וממילא יצאו המים שבחלל הסלע לחוץ. אופן השני שגוף יסוד העפר של הסלע יתבטל מציאותו שהוא חומר העפר ויקבל צורה אחרת שהוא צורת המים, וזה נס גדול שהוא הפיכת יסוד העפר ליסוד המים. והנה להוציא המים מן הסלע באופן הראשון דהיינו שיוציא המים הנקוים בפנימותו מכבר זה היה צריך שיעשה ע"י דבור אל הסלע לא ע"י הכאה, שאם יעשה זה ע"י הכאה במטה אז יאמרו הרואים שלא נעשה זה ע"י ה' ועוזו רק שמשה ידע מקום פי המעיין שפי המעיין היה סתום שם באבן והכה בהמטה והסיר את האבן הסותם את המעיין ועל כן נפתח מקורו ויזלו מים מדליו, וע"כ ה"י צריך דוקא שידבר אל הסלע ולא יגע בו, למען יראו כלם שהסלע שמע לדברי ה' והוא עצמו שלא ע"י כח אדם והכאתו הסיר את המכסה המכסה את פי המעיין שלו ויגר מימיו לחוץ, אולם שיוציא מים מן הסלע באופן השני דהיינו שגוף יסוד העפר של הסלע יתהפך להיות מים וזה לא היה אפשר לעשות ע"י דבור רק ע"י הכאה, כי כל דבר שברא ה' נתן לו טבע קיים שישמור מציאותו כל משך ימי עמידתו וקיומו, וא"א שהוא עצמו יבטל א"ע, ואיך יצוה ליסוד העפר של האבן בשם ה' שהוא עצמו ברצונו יבטל מציאותו שהוא יסוד עפר ויהפך את עצמו להיות יסוד המים, שא"א שהדבר הנמצא יבטל א"ע בעצמו מבלי כח מכריח מבחוץ המבטלו, וגם אם יצויר זה איך יצוה עליו שיעשה א"ע יסוד אחר, מי

1. במדבר כ', ו-י"ג
 (ו) וידבר יהוה אל משה לאמר: (ז) קוּז את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אוזיף ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את העדה ואת בעירם: (ט) ויקוּז משה את המטה מלפני יהוה כאשר צוהו: (י) ויקהלו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמרו להם שִׁמְעוּ נָא הַמְרִים הַמֵּן הַסֵּלֶע הַזֶּה נִצֵּיא לָכֶם מִיָּם: (יא) ויָרֵם מִשֵּׁה אֶת יָדוֹ ויָךְ אֶת הַסֵּלֶע בְּמִטְהוֹ פַעֲמֹיָם וַיֵּצְאוּ מִיָּם רַבִּים וַתִּשֶׁת הָעֵדָה וּבְעִירָם: (יב) ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן יֵעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לִכֵּן לֹא תָבִיאוּ אֶת הַקְּהָל הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם: (יג) הַמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יְהוָה וַיַּקְדִּישׁ בָּם:

2. שמות י"ז, ה'-ו'
 (ה) ויאמר יהוה אל משה עבר לפני העם וקוּז אתה מִזֶּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטֶּף אֲשֶׁר הִכִּיתָ בוֹ אֶת הַיָּאֵר קוּז בְּיַדְךָ וְהִלַּכְתָּ: (ו) הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָׁם עַל הַצּוּר בְּחֹרֵב וְהִכִּיתָ בַּצּוּר וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ מִיָּם וַשְׁתֵּה הָעָם וַיַּעַשׂ כֵּן מִשֵּׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: (ז) ויקרא שם המקום מִסֵּה וּמְרִיבָה עַל רִיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נִסְתָּם אֶת יְהוָה לֵאמֹר הִישׁ יְהוָה בְּקִרְבָּנוּ אִם אֵין:

3. דברים א', ל"ז-ל"ח
 (לז) גַּם בִּי הִתְאַוָּף יְהוָה בְּלַלְכֶם לֵאמֹר גַּם אֲתָה לֹא תָבִא שָׁם: (לח) וְהוֹשִׁיעַ בֶּן נֹן הָעֹמֵד לְפָנֶיךָ הוּא יְבֵא שְׁמָה אֲתוּ וְזִקְ כִּי הוּא יִזְוֹלָה אֶת יִשְׂרָאֵל:

4. מלבי"ם במדבר כ', ח'-י"ג
 (ח) קח את המטה, להבין ענין חטא מי מריבה צריך להקדים איזה הקדמות:
 [א] יש הבדל בין צור ובין סלע, שהצור הוא החלמיש הקשה, והסלע הוא אבן רך סידי עפרודי, וגם הר גדול העשוי מאבנים רכים נקרא סלע, כמו ותפש את הסלע במלחמה (מ"ב י"ד):
 וידוע שבהר הנעשה מאבנים רכים ספוגיים וחלולים נמצא בתוכו מעינות נכבדי מים כי מי הגשמים נקוים בחללו

להפך את יסוד העפר של הסלע למים, ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו, תצוו את הסלע ע"י דבור שיתן לחוץ את המים הנקיים בתוכו מכבר, ומים האלה לא ישתו העדה רק יעלו בתהו ויאבדו, ואחר שיתרוקן הסלע מכל מימיו, אז והוצאתם להם מים מן הסלע, אז תכה את הסלע במטה שבזה תהפך את הסלע עצמו ר"ל יסוד העפר שבו למים, וזה מייחס למשה כמ"ש והוצאת כי זה לא יתן הסלע מעצמו כי צריך כח מכריח מבחוץ שזה מייחס למשה שהוא המוציא מים מצור החלמיש שעז"א מים מן הסלע היינו מייסוד העפר שבו, ומים האלה השניים הנסיים והשקית את העדה ואת בעירם, לא המים שיתן הסלע מעצמו, ע"כ יחס ההוצאה וההשקאה הזאת למשה שהוא יעשה זה בכחו ע"י הכאת המטה:

(ט): ויקח משה את המטה מלפני ה', ספר שמשה ע"ה הבין צווי ה' בכל פרטיו, שהיה בזה ארבעה צווים, [א] שתחלה ידבר אל הסלע ולא יכה במטה לפתוח פי המעיין ולהוציא מים הנקיים בהסלע מכבר, [ב] שמים האלה הטבעיים ילכו לאבוד ולא ישקה מהם את העדה, [ג] שאח"כ יכה את הסלע במטהו להפך יסוד העפר שלו למים, [ד] שהמים האחרונים שיעשו מייסוד העפר של הסלע ישקה את העדה, וכן היה בדעת משה לעשות מבלי שנוי שעז"א כאשר צוהו, ר"ל שלקח את המטה לעשות בו כפי צווי ה' שלא יכה בו את הסלע עד יתרוקנו מימיו שנקיים בו מכבר ע"י דבור אל הסלע ואז יכה במטה להפך אבני הסלע למים:

(י): ויקהילו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע, עתה יספר מה שנתחדש למשה שבעבורו נטה מדברי ה' והכה את הסלע תכף בפעם הראשון, כי ה' אמר למשה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך, והם הקהילו את הקהל, וכבר התבאר אצלי בהתו"ה (ויקרא סי' רמ"א) שיש הבדל בין עדה ובין קהל, שבשם עדה נקראו בעת שבאו בסדר נכון זקניהם בראשיהם, שאז נקראו בשם עדה מצד הסנהדרין שהם העיקר, ובקל ה' נקראו כשיתקבצו ההמון שלא בסדר נכון ואין זקניהם בראשיהם. והנה בעת שהוציא להם מים מן הצור בחורב שהי' ג"כ עפ"י נס גדול שחומר הצור ויסוד העפר שבו נתהפך למים, שע"כ הי' זה ע"י הכאה לא ע"י דבור, א"ל ה' עבור לפני העם וקח אתן מוקני ישראל הנני עומד לפניך שם על הצור בחורב והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם, כי באשר הפוך יסוד ליסוד אחר זה נס גדול, היה צריך שישתף עמו את הזקנים שהם היו ראויים שיעשה נס גדול כזה לפנייהם, וה' היה בראשם כמו שכתוב הנני עומד לפניך שם, שנס גדול כזה אי אפשר שיעשה רק לפני הראויים והמוכנים לזה, וכן התנה פה באמרו הקהל את העדה היינו שהזקנים והסנהדרין יהיו בראשם, שרק הזקנים היו ראויים לנס הגדול הזה ומשה ראה כי נקהלו הקהל אל פני הסלע שתחת שהיה ראוי

שהזקנים יהיו בראש והם יעמדו אל פני הסלע קרוב אל מקום הנס, נקהלו הקהל שהם ההמון, כי העם הי' פרוע מורדים בזקניהם, ונקהליו קהל המון רב וההמון היו אל פני הסלע לא העדה שהם הסנהדרין, ... והם אינם ראויים לנס גדול הזה שיתהפך יסוד העפר ליסוד המים, ודי אם יוציא את המים הנקיים בסלע להרוות את צמאונם, ועז"א שמעו נא המורים אחר שאתם מורים וממרים בזקניהם וכמ"ש חז"ל המורים את מוריהם א"כ המן הסלע הזה נוציא לכם מים, איך אפשר שיעשה לפניכם נס גדול כזה להוציא מים מן הסלע היינו יסוד העפר של הסלע יתהוה למים, ...

(יא): וירם משה את ידו, עפ"ז ראה משה שלא לבד שאי אפשר שיוציא מים מייסוד העפר של הסלע, שגם להוציא מים הנקיים בסלע א"א שיעשה זאת ע"י דבור אחר שה' לא צוה זה רק בתנאי אם יקהיל את העדה שהם זקני העם כמו שהיה בחורב, ולכן גם אל זה שיתן הסלע את מימיו הנקיים בו השתמש במטה שבו היה רגיל לעשות האותות מעצמו, ועז"א ויצאו מים רבים היינו שייצאו המים שנמצאו נקיים בסלע, ולא אמר ויוציא מים רבים כי יצאו מעצמם אחר שע"י ההכאה פתח פי המעיין יצאו כדרך הטבע:

(יב): ויאמר ה' אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם בי, ה' הודיע למשה שחטא בזה ולא היה לו לשנות את דברי ה', אף שלא נקהלו העדה שהם הזקנים רק הקהל שהם ההמון ואין דרך שיעשה נס גדול כהפוך היסודות רק במעמד אנשים גדולים מוכנים בזכותם לנס גדול כזה, הנה יש הבדל בין אם יעשה ה' נס לכבוד ישראל ובזכותם או צריך שיהיה במעמד זקנים ואנשי הרוח המוכנים בזכותם לזה, אולם לפעמים יעשה ה' נס גדול לא לכבוד ישראל ובזכותם, רק לכבוד שמו למען יאמינו בו ע"י האותות אשר הוא עושה לעיניהם, ובזה יהיה בהפך שלפי מה שיראה כי אבדה האמונה ונכרתה מלבנות העם יוסיף להפליא את העם הפלא ופלא נסים גדולים מאד למען ישוּבו להאמין בו, וזה היה בעת ההיא שראה ה' כי רופפה האמונה ונחלשה בלבב הקהל, ע"כ צוה למשה שיוציא המים ע"י נס גדול שבו יקדש לעיניהם, והיה נס הזה נחוץ יותר לפני ההמון שהיו קטני אמונה מלפני הזקנים, וז"ש יען לא האמנתם בי הוא פעל יוצא, שלא עשיתם דבר שיגרום שיאמינו בי, כי תכלית הנס הזה לא היה לכבוד ישראל רק לכבודי להקדישני לעיני בני, ובזה אין לכם תירוץ שלא עשיתם נס גדול כי לא היו הזקנים במעמד שאדרבה נס כזה נחוץ יותר לפני ההמון מלפני הזקנים, אולם בכ"ז לא היה ראוי לגזור ע"יכ עונש על משה ואהרן שהם שמרו דברי ה' שצוה שיעשו נס זה לפני העדה דוקא שהם הסנהדרין לא לפני הקהל שהם ההמון, ולא היה ראוי שיעשו זה מדעתם עפ"י סברתם, על כן הוסיף עוד טעם אחר במ"ש:

(יג): המה מי מדיבה, שהגם שיש למשה התנצלות מה שלא מלא דברי ה' שצוה שלא יסקו את העדה ממים הראשונים הטבעיים ורק שיוסיפו להכות הסלע אחר שלא ימצאו בו עוד מים נקיים ויוציאו מים נסיים מהפוך יסוד העפר למים, שע"ז השיב משה שנס גדול כזה לא יכול לעשות רק לפני העדה כמ"ש לו ה' לא לפני הקהל ההמונים, עכ"פ במים הראשונים שייצאו מן הסלע שהם מים הנקיים בתוכו, היה לו לעשות כפי צווי ה' שא"ל שידברו אל הסלע לא שיכו אותו, שע"ז היו אומרים שמשה ידע מקום פי המעיין של הסלע שהיה גל נעול ומעיין חתום באבן ובהכאת המטה הסיר המכסה ונפתח המעיין, ... ואמרו שע"י ההכאה פתח פי המעיין ולא ה' פעל כל זאת, וע"כ נענש גם אהרן, כי מ"ש ודברתם אל הסלע היה הצווי גם לאהרן ואם היה אהרן דובר אל הסלע היה ג"כ מוציא המים ע"י דבור לבד, והיה מונע את הריב שרבו ב"י אח"כ את ה' ואמרו שלא היה נס כלל, והם שניהם גרמו חסרון אמונה שעז"א יען לא האמנתם היינו לא פעלתם שיאמינו ישראל בי: ועדיין נשאר לכבוד איך אפשר שבעבור דבר קל כזה נגזר עונש גדול כזה על שני שרי צבאות ישראל. בפרט שהיה להם התנצלות שצווי זה היה רק על תנאי אם נקהלו העדה שהם הסנהדרין, ועוד שבסדר דברים הזכיר עונש משה וגזרתו בתוך גזרת המרגלים כמ"ש ויקצוף וישבע לאמר אם יראה איש באנשים האלה וכו' זולתי כלב בן יפונה וכו' ואח"כ אמר גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבא שם וכו' וטפכם אשר אמרתם וכו' שמבואר שנגזר עליו מיתה בסבת ענין המרגלים, וכן אמר ויתאנף ה' בי למענכם, וה' התאנף בי על דבריכם, שמשמע שהיה העונש בעבור ישראל לא בעבור חטא משה, גם מלשון הכתוב שאמר יען לא האמנתם בי וכו' לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ משמע שעקר כונת הגזרה הזאת היתה כדי שלא יביאו את הקהל אל הארץ, אבל מה שהם עצמם ימותו במדבר ולא יבואו אל הארץ זה נמשך ממילא שלכן לא באו אל הארץ כדי שלא יביאו את הקהל, ומיתתם במדבר לא היה מצד עצם הגזרה כי הם לא חטאו כלל חטא שיגזר עליהם מיתה רק שירא לא היו ראויים ... ששני הרועים האלהיים הביאו אותם אל הארץ שבהכרח יגיעו אז ימות המשיח ותקון הכללי שלא יהיה עוד גלות וחורבן וכל רע, ולכן גזר בגז"ד שיש עמו שבועה שמשה ואהרן לא יביאו אותם אל הארץ, וזה לא בחטא משה ואהרן רק בסבת חסרון שלמות ישראל, וממילא נסכב מזה מיתה משה ואהרן במדבר כמ"ש ויקציפו על מי מדיבה וירע למשה בעבורם: